

HARBIY XIZMATCHILARDA DINIY BAG'RIKENGLIK SIFATLARINI RIVOJLANTIRISH-PSIXOLOGIK-PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA

Ergashev Shohruh Bahromjonovich

Jamoat xavfsizligi universiteti magistri

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7295003>

Annotatsiya. Diniy bag'rikenglik va millatlararo totuvlik nafaqat harbiy xizmatchilar, balki har bir shaxsda mavjud bo'lishligi zarur bo'lgan ijtimoiy-psixologik sifat hisoblanadi. Maqoladagi tahlillarimiz jarayonida Respublikamizda bu borada amalga oshirilayotgan keng islohotlar hamda ularning amaldagi ifodasi, harbiy xizmatchilarda diniy bag'rikenglik sifatlarini rivojlantirishning psixologik-pedagogik muammolarini keng o'rganishga harakat qildik.

Key words: diniy bag'rikenglik, millatlararo totuvlik, pedagogik-psixologik muammo, siyosiy islohotlar, baynalminal.

РАЗВИТИЕ КАЧЕСТВ РЕЛИГИОЗНОЙ ТОЛЕРАНТНОСТИ У ВОЕННОСЛУЖАЩИХ КАК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ПРОБЛЕМА

Аннотация. Религиозная толерантность и межнациональное согласие являются социально-психологическими качествами, которые должны присутствовать не только у военнослужащих, но и у каждого человека. В ходе проведенного в статье анализа мы попытались изучить психолого-педагогические проблемы развития качеств религиозной толерантности у военнослужащих, широкомасштабные реформы, проводимые в этой связи в нашей республике, и их практическое воплощение.

Ключевые слова: веротерпимость, межнациональное согласие, педагогико-психологическая проблема, политические реформы, межнациональные отношения.

DEVELOPMENT OF RELIGIOUS TOLERANCE QUALITIES IN MILITARY SERVANTS AS A PSYCHOLOGICAL-PEDAGOGICAL PROBLEM

Abstract. Religious tolerance and interethnic harmony are social and psychological qualities that should be present not only in military personnel, but also in every individual. In the course of our analyzes in the article, we tried to study the psychological and pedagogical problems of developing the qualities of religious tolerance in military personnel, the wide-ranging reforms implemented in this regard in our Republic and their practical expression.

Key words: religious tolerance, interethnic harmony, pedagogical-psychological problem, political reforms, international

KIRISH

Diniy bag'rikenglik (latdan. sabr qilish - "bardosh", "bardosh") - boshqa dinga e'tiqod qiluvchilar yoki e'tiqodsizlar tomonidan har qanday dinga va shaxslarning diniy tanloviga bag'rikenglik bilan munosabatda bo'lishdir. Diniy bag'rikenglikni ko'plab diniy an'analar, diniy plyuralizm qonuniyligini tan oladigan dunyoqarash va ijtimoiy-psixologik munosabatlarni o'zida mujassam etgan ijtimoiy ongning murakkab hodisasi sifatida qarash mumkin. Shu bilan birga, diniy bag'rikenglik – diniy e'tiqod erkinligi va har qanday din e'tiqodchilariga teng fuqarolik huquqlarini ta'minlaydigan shaxslar, jamoat institutlari va davlatlar darajasidagi aniq harakatlardir.

Diniy bag'rikenglikning asosiy belgilari:

1) har bir din uchun mavjud bo'lish huquqini tan olish;

2) odamlarning har qanday diniy tanlovini, ularning o'z diniy e'tiqodlariga ega bo'lish va erkin ifoda etish huquqini hurmat qilish;

3) turli dinlarga e'tiqod qiluvchilar tomonidan qabul qilingan diniy urf-odatlariga nisbatan bag'rikenglik;

4) "begona" dinni qoralash va diniy e'tiqod masalalarida majburlashdan bosh tortish;

5) shaxsning ma'lum bir dinga mansubligi bilan bog'liq har qanday xarakterdagi repressiv choralarni istisno qilish;

6) dindorlar, turli konfessiyadagi diniy birlashmalar, dunyoviy tashkilotlar o'rtasida muloqotga, o'zaro tushunishga, hamkorlik qilishga tayyorlik va qobiliyat. Diniy

bag'rikenglik deganda shaxsning o'z diniy va boshqa e'tiqodlarini yo'qotishi, shaxs va jamiyat uchun salbiy oqibatlariga olib keladigan diniy hodisalarga tanqidiy va murosasiz munosabatda bo'lish tushunilmaydi. Dindorlarning xulq-atvoridagi ekstremizm va aqidaparastlikning ekstremal shakllari, diniy ustunlikni targ'ib qilish, diniy asosda adovat va nafrat uyg'otish, klerikalizm diniy bag'rikenglikning predmeti bo'la olmaydi. Diniy bag'rikenglikning tarqalishiga har doim ham bir-biri bilan bevosita bog'liq bo'lmagan turli omillar yordam beradi. Bularga, eng avvalo, jahon jarayonlarining globallashuvi (ayniqsa, xalqaro aloqalar va kommunikatsiyalar sohasida), ommaviy etnik migratsiya va ko'p madaniyatli jamiyatlarning shakllanishi, demokratiya tamoyillarining (shu jumladan vijdon erkinligi) o'rnatilishi, ta'siri. jamiyat ma'naviy hayotida xalqaro huquq aktlari, sekulyarizatsiya va sobiq monopoliyaning yo'qolishi.

METOD VA METODOLOGIYA

Mamlakatimizda amalga oshirilayotgan keng ko'lamli islohotlar diqqat markazida, eng avvalo, inson manfaatlari, huquq va erkinliklarini ta'minlashga qaratilgan. Tinchlik va osoyishtalik, o'zaro hurmat, mehr-oqibat va hamjihatlik muhitini yaratish orqaligina fuqarolar manfaatlarini ta'minlash mumkin. Shu bois istiqloq yillarida mamlakatimizda istiqomat qilayotgan turli millat vakillarini huquqlari to'laonlik taminlamoqda desak, mubolag'a bo'lmaydi. Bu borada bizning tariimiz yuksak o'ringa ega, zero bizning buyuk ajdodlarimiz va muqaddas dinimiz arkonlari shuni talab etadi. Asrlar davomida shu o'lkada turli-xil millatlar yashab kelgan va barcha zamonlarda ularning huquqlari ta'minlanib kelgan, ularning tashvishi butun o'zbek xalqining tashvishi sifatida qaralgan. Bugungi kunda ham, ijtimoiy-iqtisodiy barqarorlikni saqlash, dinlararo va millatlararo munosabatlar uyg'unlashuvi tufayli O'zbekistonning xalqaro maydondagi nufuzi ortib bormoqda.

Hozirda dinlararo bag'rikenglikka erishish uchun ular o'rtasida madaniy muloqot, ezigulik yo'lidagi hamkorlik aloqalari yo'lga qo'yilmoqda. Diniy bag'rikenglik ijtimoiy munosabatlar jarayonida integratorlik (birlashtiruvchi), barqarorlikni ta'minlanish kabi funksiyasini bajarishi hamda o'zining psixologik tuzilishiga ega ekanligi sababli uni shakllantirish murakkab kechadi. Shu bilan birga diniy bag'rikenglik individual xulq namunasi, ijtimoiy ongning bag'rikenglik sathida o'z aksini topgan psixologik xossadir.

TADQIQOT NATIJASI

Uning murakkabligini O.Baranova, M.Paromonova, L.Salaxova I.Serebrennikov va L.Skorovalar quyidagi sabablarini ko'rsatib o'tgan:

- Negativ stereotiplar osongina shakllansada, ularni o'zgartirish qiyin kechadi. Bag'rikenglikka qaraganda intolerantlik oddiy va tushunish uchun hammabop;

- Bag'rikenglik, ichki tuzilishiga ko'ra intolerantlikka nisbatan murakkab kategoriya hisoblanadi;
- Bag'rikenglikdan ko'ra, intolerantlikni o'rganish oson.

Mamlakatimizda etnik totuvlik va diniy bag'rikenglik yo'lida olib borilayotgan oqilona siyosat jahon hamjamiyati tomonidan e'tirof etilayotganidan barchamiz faxrlanamiz. Bu o'z navbatida yurt tinchligi va taraqqiyotiga, umuminsoniy madaniyat va ma'naviyat yuksalishiga xizmat qilmoqda. O'zbekistonda aholining xilma-xilligi ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishning qulay omili hisoblanadi. Xususan, mamlakatimiz davlat ta'lim muassasalarida ta'lim yetti tilda olib boriladi. O'zbekiston Milliy teleradiokompaniyasi o'n ikki tilda ko'rsatuvlar olib boradi, o'ndan ortiq tilda gazeta va jurnallar nashr etiladi. Millatlararo munosabatlar va xorijiy mamlakatlar bilan do'stlik qo'mitasida 138 ta milliy-madaniy markaz, shuningdek, 16 konfessiyaga mansub 2300 ga yaqin diniy tashkilotlar faoliyat ko'rsatmoqda. O'zbekiston respublikasining birinchi prezidenti Islom Karimov tomonidan 1992-yil yanvar oyida ta'sis etilgan "Baynalminal" markazi hanuzgacha o'z faoliyatini olib boradi. Baynalminal atamasining ma'nosi *millatlararo* ("international") so'zining arab tilidagi tarjimasidir, va milatlararo ma'nosiga ham egadir. Mazkur markazning vazifasi mamlakatimizda faoliyat yuritayotgan milliy madaniyat markazlari faoliyatini muvofiqlashtirish, ularga amaliy va uslubiy yordam ko'rsatishdan iborat.

Diniy bag'rikenglikni tarbiyalashda milliy qadriyatlar muhim o'rin tutadi. Tolerantlik ongli odamlarning boshqa millat vakillarini kamsitishiga yo'l qo'ymaslik, ular bilan tinch-totuv yashashidir. Bag'rikenglik tuyg'usi insonning xarakterini, odobxloqini, siyosiy va ma'naviy pokligini, odamlarga munosabatini, milliy va tarixiy qadriyatlarini belgilaydi. Bu fazilatlar esa har bir o'zbek millatiga mansub bo'lgan kishiga tegishli desak to'g'ri bo'ladi.

Piter Nikolsonni ta'kidlashicha, "har qanday bag'rikenglik munosabat, ajralib turadigan og'ishlar bilan murosaga kelishni taqozo etadi" axloqiy jihatdan har bir inson, uning shaxsida og'ishli xulq namunalari ifodalanganligini e'tirof etmasa kerak. Buning uchun psixolog alohida psixologik ma'rifat ishlarini amalga oshirish bilan birga, bag'rikenglikka (shu jumladan diniy bag'rikenglikka) qadam qo'yishni texnologiyasini belgilab olishi lozim bo'ladi.

Har bir davlatda rang-barang millat vakillari yashab, istiqomat qiladi. Ular vatanimizda tenghuquqlilik asosida yashayapti. Yurtimizdagi muhit, sharoit ma'qulki, ular shu yerda, biz bilan birga. Qaysidir sohada astoydil mehnat qilayapti. Mehnatlariga yarasha e'tirof etilayapti. Davlatimizning turli mas'ul lavozimlarida xizmat qilmoqda. Bunday misollarga tojik, tatar, turk kabi yana ko'plab millat vakillarini misol qilishimiz mumkin. Ularning dini, urf-odati hurmat qilingani bois uzoq yillardan buyon xalqimiz vakillari bilan ahil yashab kelmoqda. Ayniqsa, shu paytgacha O'zbekistonda yashab fuqaroligi bo'lmagan yurtdoshlarimizga Shavkat Mirziyoev prezidentligining dastlabki besh yilida katta e'tibor qaratilib, fuqarolik berilishidan ularning ko'ksi tog'dek ko'tarildi. Endilikda ular yurtimiz ravnaqi uchun sidqidildan mehnat qilib, davlatimiz rivojlanishi uchun yanada ko'proq hissa qo'shishga intilmoqdalar.

MUHOKAMA

"Ammo dunyoga nazar tashlaganimizda urushlar, jangu-jadallar, qarama-qarshiliklar, diniy va irqiy shakldagi qonli to'qnashuvlar insonlar o'rtasida diniy bag'rikenglik yetishmayotganini anglatib turibdi", deb ta'kidlaydi tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori Odiljon Ernazarov. Shu nuqtai nazardan insonlar o'rtasida diniy bag'rikenglikni shakllantirish yuqoridagi kabi urushlar va qarama-qarshiliklarning oldini olishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Harbiy xizmatchilar orasida ham bugun turli millat vakillari majvud bo'lib, har birlari vatan oldidagi burchini birddek to'kis ado etmoqdalar. Shu o'rinda turlicha millat va turlicha diniy e'tiqodga ega harbiy xizmatchilar orasida diniy bag'rikenglikni ta'minlash, ularning ongiga bu g'oyani singdirish bugungi kun harbiy psixologiyasi fani oldida turgan dolzarb muammolardan biri sanaladi.

Diniy bag'rikenglik masalasi zamonaviy jamiyatlar xavfsizligini ta'minlashda nihoyatda muhim. Diniy bag'rikenglik jamiyatlarning ichki barqarorligi va integratsiyasini ta'minlash, ularni zarbalardan asrash, millatlar va davlatlarning bo'linishini to'xtatish va nihoyat, tashqi diniy ta'sirning siyosiy maqsadlarini (missionerlik faoliyati, diniy oqimlarning kirib kelishi va tarqalishi) zararsizlantirishning asosidir. Diniy bag'rikenglik bo'lmasa, jamiyatdagi diniy va konfessional xilma-xillik nizolarni keltirib chiqarishi mumkin.

Diniy bag'rikenglik o'zini namoyon qiladigan ob'ektga (bu holda, insoniyat jamiyati) qarab bir necha turlarga bo'linadi:

- boshqa dinlarga nisbatan bag'rikenglik (xristian musulmon, musulmon buddist, nasroniy buddist va boshqalar);
- boshqa konfessiyalarning vakillariga nisbatan bag'rikenglik (katolik protestant, pravoslav cherkovining protestant adept (xristianlikda), sunniy shia (islomda) va boshqalar);
- sektaviy harakatlarga bag'rikenglik (shuningdek, mazhab harakatlarining bir-biriga nisbatan toqatliligi);
- imonlilar va dinsizlar (ateist e'tiqodli) o'rtasidagi bag'rikenglik.

XULOSA

Diniy bag'rikenglik, diniy bag'rikenglik tamoyillari xalqaro huquqda ham tasdiqlanib, qator xalqaro hujjatlar va aktlarning asosini tashkil etdi. 1948 yilda Birlashgan Millatlar Tashkiloti Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasini qabul qildi. Uning o'n sakkizinchi moddasida quyidagi qoida mavjud: "Har kim fikr, vijdon va e'tiqod erkinligi huquqiga ega; bu huquq o'z dinini yoki e'tiqodini o'zgartirish erkinligini hamda o'z dini yoki e'tiqodiga yakka o'zi yoki boshqalar bilan birgalikda, ochiq yoki xususiy, ta'lim berish, ibodat qilish, diniy va marosimlarni bajarish erkinligini o'z ichiga oladi".

Diniy bag'rikenglikni shakllantirish nafaqat katta tarbiyaviy ishlarni talab qiladi, balki bu fuqarolar va ularning jamoat birlashmalari (shu jumladan diniy va etnik) tengligiga bevosita yoki bilvosita xalaqit beradigan barcha narsaga faol qarshilik ko'rsatish bilan uzviy bog'liq bo'lib, diniy, madaniy, siyosiy plyuralizmga qarshi bo'lib, tajovuzkor etnomillatchilikni qo'zg'atishga yordam beradi. Shu bosni ham harbiy xizmatchilarda diniy bag'rikenglik tushunchasini shakllantirish pedagogik, psixologik, siyosiy va ijtimoiy ahamiyat kasb etadi.

REFERENCES

1. Akramov M. R. et al. Шахс касбий йўналганлиги ривожланишида масъулиятлиликининг аҳамияти // Молодой ученый. – 2021. – №. 11. – С. 259261.
2. Профилактика экстремизма в молодежной среде. Проблемы и решения: научно-методический сборник // Под редакцией М.В. Паромоновой. -Иркутск: ФГБОУ ВПО «ВСГАО», 2012 – С.8.

3. Касимова, М. Б., Ахмедова, Н. А., Махаматходжаева, Х. Б., Шарапов, З., Худойназаров, А., & Кадирова, Ш. (2022). Erap-1 and il-23r as a leading genetic predictors of development of ankylosing spondyloarthritis.
4. Хамраев, А. А., Ахмедова, Н. А., & Алиева, К. К. (2022). *Клинические особенности течения реактивного артрита у больных с Хроническим вирусным гепатитом* (Doctoral dissertation, Tashkent).
5. Касимова, М. Б., & Ахмедова, Н. А. (2022). Анкилозловчи спондилитли беморларда скелетдан ташқари зарарланишларни баҳолаш.
6. Ахмедова, Н. А. (2022). Патогенетические основы системной ферментотерапии при ревматических заболеваниях.
7. Ахмедова, Н., & Собирова, Б. (2021). КЛИНИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ТЕЧЕНИЯ ДИЛАТАЦИОННОЙ КАРДИОМИОПАТИИ У ДЕТЕЙ. *InterConf*.
8. Жамолов, А. Ш., & Ахмедова, Н. А. (2022). *Psychological aspects of commitment treatment Of patients with rheumatoid arthritis* (Doctoral dissertation, Tashkent).
9. Исмаилова, Ф. Р., & Ахмедова, Н. А. (2022). *Оптимизация пути профилактики язвенной болезни желудка в период пандемии COVID–2019* (Doctoral dissertation, Tashkent).
10. Абдуразакова, Д. С., Матчанов, С. Х., Ахмедова, Н. А., & Алиева, К. К. (2022). *Качество жизни пациентов с диагностированным ревматоидным артритом* (Doctoral dissertation, Tashkent).
11. Абдуразакова, Д. С., Матчанов, С. Х., Ахмедова, Н. А., & Алиева, К. К. (2022). *Качество жизни пациентов с диагностированным ревматоидным артритом* (Doctoral dissertation, Tashkent).
12. Норбеков, М. А., Ахмеджанов, И. А., & Ахмедов, Ю. М. (2006). Диагностика и комплексное лечение острого гематогенного остеомиелита у детей. *Остеомиелит у детей. Республиканский симпозиум по детской хирургии с междуна родным участием: Тезисы докладов. Ч. I Ижевск, 178-180.*
13. Стреляева, А. В., Сагиева, А. Т., Абдиев, Ф. Т., Садыков, Р. В., Садыков, В. М., Габченко, А. К., ... & Закирова, Ф. И. (2012). Поражение сердца при эхинококкозе печени у взрослых больных. *Медицинская паразитология и паразитарные болезни*, (4), 40-42.
14. Яцык, С. П., Шарков, С. М., Безлепкина, О. Б., Абрамов, К. С., Ахмедов, Ю. М., Каневская, Т. А., ... & Спивак, И. М. (2013). Болезни органов репродуктивной сферы у мальчиков и юношей.
15. Ботвиньева, В. В., Яцык, К. К., Ахмедов, Ю. М., & Сенцова, Т. Б. (1986). Изменения гуморального и клеточного иммунитета у детей с хроническим обструктивным пиелонефритом при ПМР, гидронефрозе, уретерогидронефрозе. *Педиатрия*, (2), 19-22.
16. Ахмедов, Ю. М., Курбанов, Д. Д., & Мавлянов, Ф. Ш. (2011). Прогноз исхода врожденного гидронефроза у детей. *Педиатрическая фармакология*, 8(1), 108-111.
17. Кахаров, Қ., & Абдусаломова, Г. (2022). ЧЕТ ТИЛИ ЎРГАНИШДА АХБОРОТ ВОСИТАЛАРИНИНГ РОЛИ. *TA'LIM VA RIVOJLANISH TASHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI*, 2(10), 152-155.

18. Қахаров, Қ., & Усманова, Ф. (2022). ГУРУХ ИШЛАРИНИ ТАШКИЛЛАШНИНГ ПЕДАГОГИК АСОСЛАРИ. ТА'ЛИМ ВА RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI, 2(10), 156-160.
19. Kakharov, K. (2022). NATIONAL AND INTERNATIONAL CHARACTERISTICS OF NONVERBAL MEANS. *Gospodarka i Innowacje.*, 53-58.
20. Kakharov, K., & Usmonova, M. (2022). Nonverbal Means of Uzbek and English Speech Etiquette. *Journal of Ethics and Diversity in International Communication*, 2(5), 61-65.